

Sisekaitseakadeemia
Finantskolledž

Pille Bekmann

**MAKSUDEST KÕRVALEHOIDUMISE
TÕKESTAMISE VÕIMALUSED**

Lõputöö

Juhendaja:
Kerly Randlane, MPA

Tallinn 2016

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2016
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Maksudest kõrvalehoidumise tõkestamise võimalused</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: <i>Opportunities to Prevent Tax Evasion</i></p> <p>Töö on koostatud eesti keeles ning koosneb 41 leheküljest. Lõputöös on kasutatud 41 allikat, millele on töös viidatud. Töö on aktuaalne, sest olenemata sellest, et Maksu- ja Tolliamet on seadnud maksudest kõrvalehoidumise tõkestamise oma tegevuse oluliseks eesmärgiks ning kasutusele on võetud erinevaid meetmeid, on maksupetturid tänapäeva arenevas ühiskonnas leidlikud ning seetõttu jääb osa maksutulust riigile laekumata.</p> <p>Lõputöö probleemiks on kontrollorganite piiratud ressursid maksudest kõrvalehoidumise võimalikult kiireks avastamiseks ja tõkestamiseks. Teatakse küll, millistele valdkondadele rohkem tähelepanu pöörata, kuid mitte seda, millised meetmed oleksid tõhusamad pidevalt kasvavas „skeemide maailmas“ ning mis annaksid pikaajalist tulemust.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on analüüsida maksudest kõrvalehoidumise tõkestamise erinevaid võimalusi. Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud neli uurimisülesannet:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Anda ülevaade maksukuuleka ja mitte- maksukuuleka käitumise olemusest. 2. Anda ülevaade maksudest kõrvalehoidumise viisidest. 3. Analüüsida maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks kasutusel olevaid meetmeid. 4. Analüüsida maksudest kõrvalehoidumise tõkestamise võimalusi. <p>Riik peab otsima rohkem alternatiivseid mooduseid, kuidas maksudest hoidumist ebasoodsamaks muuta. Maksudest kõrvalehoidumise tõkestamise edasisel uurimisel on üheks võimaluseks keskenduda põhjalikumalt eelkõige käibemaksule, et töötada välja spetsiifilisi meetmeid maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks.</p>	
Võtmesõnad: maksukuulekus, maksudest kõrvalehoidumine, maksukuulekuse parendamine	
Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>tax compliance, tax evasion, improving tax compliance</i>	
Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Maksu- ja Tolliameti arengukava 2013-2016; Riigi eelarvestrateegia 2015-2018	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Pille Bekmann</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	Allkiri:
Juhendaja: Kerly Randlane	
<p>Kaitmisele lubatud</p> <p>Kolledži direktor: Uno Silberg</p>	

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. MAKSUDEST KÕRVALEHOIDUMINE	6
1.1. Maksukuuleka ja mitte- maksukuuleka käitumise olemus.....	6
1.2. Maksudest kõrvalehoidumise viisid	13
2. MAKSUDEST KÕRVALEHOIDUMISE TÕKESTAMINE	21
2.1. Maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks kasutusel olevad meetmed ..	21
2.2. Maksudest kõrvalehoidumise tõkestamine.....	28
SUMMARY	36
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	37

SISSEJUHATUS

Maksudest kõrvalehoidumise puhul on tegemist elulise valdkonnaga, mis on kujunenud üldlevinud probleemiks kogu maailmas. Ühelt poolt soovivad maksumaksjad hakkama saada võimalikult väikese maksukoormusega, mille tulemusel laekub riigieelarvesse planeeritud väiksem maksutulu ning mis omakorda piirab riigi poolt osutatavate avalike kaupade ja teenuste osutamist. Teiselt poolt riik, kelle huvides on leida võimalusi maksudest kõrvalehoidumise vähendamiseks ja maksukuulekuse tõstmiseks, et tagada riigi tulude laekumine prognoositud suuruses.

Lõputöö aktuaalsus seisneb selles, et vaatamata asjaolule, et Maksu- ja Tolliamet on seadnud maksudest kõrvalehoidumise tõkestamise oma tegevuse oluliseks eesmärgiks ning kasutusele on võetud erinevaid meetmeid maksudest kõrvale hoidumise tõkestamiseks, on maksumaksjad tänapäeva arenevas ühiskonnas leidlikud avastamaks uusi võimalusi maksukoormuse vähendamiseks.

Lõputöö uudsus seisneb selles, et teadaolevalt ei ole maksudest kõrvale hoidumise tõkestamise võimalusi selliselt maksukuuleka ja mitte- maksukuuleka maksukäitumise teooriaga seotult varasemalt Sisekaitseakadeemia uurimistöodes käsitletud. Teema valiku põhjuseks on eelkõige maksukäitumise kui valdkonna pidev areng ja kui autori isiklik huvi antud teema vastu. Lõputöö lisaväärtuseks on uurimistöo tulemusel välja töötatud soovitused maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks.

Lõputöö uurimisprobleemiks on kontrollorganite piiratud ressursid ja teadlikkus maksudest kõrvalehoidumise võimalikult kiireks avastamiseks ja tõkestamiseks. Teatakse küll, millistele valdkondadele rohkem tähelepanu pöörata, kuid mitte seda, milliseid meetmeid oleksid tõhusamad pidevalt kasvavas „skeemide maailmas“. Meetmete täiendamisel ja uute meetmete rakendamisel peaks siiski hoiduma maksude kogumisega seotud halduskoormuse kasvust.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida maksudest kõrvalehoidumise tõkestamise võimalusi. Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud neli uurimisülesannet:

1. Anda ülevaade maksukuuleka ja mitte- maksukuuleka käitumise olemusest.
2. Anda ülevaade maksudest kõrvalehoidumise viisidest.
3. Analüüsida maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks kasutusel olevaid meetmeid.
4. Analüüsida maksudest kõrvale hoidmise tõkestamise võimalusi.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse lõputöös kvalitatiivset uurimismetoodikat ja erinevate andmekogumise viisidena viiakse läbi intervjuud erinevate valdkondade äriühingutele raamatupidamisteenust pakkuvate raamatupidajate seas. Saadud informatsiooni analüüsitakse ning seejärel tehakse omapoolsed järeldused. Andmete kogumisel ja analüüsimisel kasutatakse erialast teaduskirjandust, õigusakte ja varasemalt läbiviidud uuringuid. Tulemuste tõlgendamisel kasutatakse võrdlevat analüüsi.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade maksudest kõrvalehoidumisega seotud mõistetest ja teoreetilistest taustast ning maksukuuleka ja mitte- maksukuuleka käitumise olemusest. Lisaks antakse ülevaade ka peamistest maksudest kõrvalehoidumise viisidest.

Lõputöö teises peatükis kirjeldatakse töös rakendatud empiirilise analüüsi metoodikat ja esitatakse läbiviidud intervjuude tulemused. Seejärel võrreldakse erinevaid seisukohti töö teooriaosas käsitletud maksudest kõrvalehoidumise tõkestamise teoreetiliste seisukohtadega. Nende põhjal jõutakse ettepanekuteni maksudest kõrvalehoidumise tõhusamaks tõkestamiseks.

Lõputöös kasutatakse nii eesti kui võõrkeelset erialakirjandust, teadusartikleid ja Eesti Vabariigi õigusakte 31.03.2016 seisuga.

1. MAKSUDEST KÕRVALEHOIDUMINE

1.1. Maksukuuleka ja mitte- maksukuuleka käitumise olemus

Maksude maksmine on maksumaksja peamine põhiseaduslikul tasandil reguleeritud kohustus riigi ees. Maksudest kõrvalehoidumine ja maksude vältimise ulatus näiteks ettevõtluses konkurentide poolt aga vähendab isikute usaldust ja usku, et makse kogutakse õiglaselt ja seadust järgides. Siinkohal on oluline mõista, millal on tegemist seaduspärase tegevusega ja millal peab maksuhaldur sekkuma.

Maksukuulekus (*tax compliance*) on maksukäitumise osa, mis iseloomustab maksumaksja maksuseadustest kinnipidamist ja maksuseaduste järgimist¹. Maksukuulekus mõistena kirjeldab maksumaksja valmisolekut makse maksta². See tähendab, et isik deklareerib vabatahtlikult ja tasub õigeaegselt oma maksukohustused ning tema maksuarvestus on kooskõlas maksuõiguses kehtivate normidega³. Erialakirjanduses on maksukuulekust käsitletud ka kui individuaalset leidlikkust makse minimaalselt maksta⁴.

Organization for Economic Co-operation and Development (edaspidi OECD) käsitluse kohaselt on maksumaksja maksukuulekas, kui ta täidab korrektselt kõiki maksumaksja põhikohustusi, milleks on ettevõtluse registreerimine, deklaratsioonide tähtaegne esitamine, korrektse informatsiooni esitamine ja maksude tähtaegne tasumine⁵.

---

¹ Lillemets, K., Maksumoraal maksukäitumise kujundajana ja selle peamised isikupõhised mõjutegurid. - Riigikogu Toimetised, 2009/20. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=14002&op=archive2> [Kasutatud 20.11.2015].

² Randlane, K., Maksukuulekus ja selle tähendus sisejulgeoleku teoreetilises käsitluses. - Sisekaitseakadeemia Toimetised, 2011/10. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 288.

³ Lillemets, K., Maksumoraal maksukäitumise kujundajana ja selle peamised isikupõhised mõjutegurid. - Riigikogu Toimetised, 2009/20. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=14002&op=archive2> [Kasutatud 20.11.2015].

⁴ Lillemets, K., Maksumoraal maksukuulekuse mõjutajana. - Riigikogu Toimetised, 2007/16. [Võrgumaterjal] <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=10458&op=archive2> [Kasutatud 20.11.2015].

⁵ OECD, 2009. *Managing and Improving Compliance: Recent Developments in Compliance Risk Treatments*. [Võrgumaterjal] Leitav: www.oecd.org/dataoecd/36/34/42490764.pdf [Kasutatud 20.11.2015].

Sisulise tõlgenduse järgi jaguneb maksukuulekus tinglikult kaheks: administratiivseks ja tehniliseks⁶. Administratiivse maksukuulekuse all mõistetakse menetlusreeglitest ja tähtaegadest kinnipidamist, sealhulgas maksude õigeaegset tasumist. Seega hõlmab administratiivne maksukuulekus formaalset maksuõigust, kuhu kuuluvad maksumaksja rahalised ja mitterahalised kohustused (registreerimiskohustus, dokumentide säilitamise kohustus, kaasaaitamiskohustus, deklareerimiskohustus, arvestuse pidamise kohustus).⁷

Tehniline maksukuulekus väljendub maksuseaduste järgimises ja õiges maksuarvestuses ehk materiaalse maksuõiguse järgimises. Just tehnilise maksukuulekuse ning selle majandusliku mõju kaudu on seni püütud maksukuulekust hinnata.⁸

Maksukuulekuse võib jagada kaheks ka selle saavutamise viisi järgi: vabatahtlik (*voluntary compliance*) ja sunnitud maksukuulekus (*enforcement compliance*)⁹ (vt joonis 1). Kontrollimiste ja trahvide määrad on enamasti nii madalad, et enamik isikuid võiks ratsionaalsusest tulenevalt maksude tasumisest kõrvale hiilida, sest on ebatõenäoline, et neid kontrollitakse või karistatakse. Sellest hoolimata tasub enamik isikuid makse vabatahtlikult.¹⁰

Maksunduse käitumuslikku poolt uurinud inimesed teavad laialt kasutatavaid mõisteid, nagu maksumoraal (*tax morale*), maksude vältimine (*tax avoidance*) ja maksudistsipliin (*tax discipline*). Nende mõistete empiirilise uurimise eesmärk on

---

⁶ Randlane, K., Maksukuulekus ja selle tähendus sisejulgeoleku teoreetilises käsitluses. - Sisekaitseakadeemia Toimetised, 2011/20. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 289.

⁷ Lillemets, K., Maksumoraal maksukäitumise kujundajana ja selle peamised isikupõhised mõjutegurid. - Riigikogu Toimetised, 2009/20. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=14002&op=archive2> [Kasutatud 29.12.2015].

⁸ Ibid.

⁹ OECD, 2008. *Monitoring Taxpayers' Compliance: A Practical Guide Based on Revenue Body Experience*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.oecd.org/dataoecd/51/13/40947920.pdf> [Kasutatud 01.02.2016].

¹⁰ Lillemets, K., Maksumoraal maksukäitumise kujundajana ja selle peamised isikupõhised mõjutegurid. - Riigikogu Toimetised, 2009/20. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=14002&op=archive2> [Kasutatud 29.12.2015].

reeglina seotud põhiküsimusega, miks inimesed maksudest kõrvale hoiduvad ehk miks nad rikuvad reegleid.¹¹

Üldiselt sõltub maksekuulekas käitumine eelkõige maksumoraalist. See on isiku moraalne kohustus ja individuaalne valmisolek makse maksta ning käituda maksekuulekalt ühiskonna ees.¹² Nii on maksumoraal oluline maksukuulekuse alus. Kuigi maksude tasumine on isiku peamine kohustus riigi ees, sõltub maksukuulekus ka paljudest teistest teguritest. Isiku valmisolekut makse maksta mõjutavad nii individuaalsed hoiakud, elukutse või ettevõtlusvormist tulenevad hoiakud kui ka ühiskond ja kultuuritraditsioonid. Samuti mõjutavad maksumoraali üksikisiku arusaam maksu õiglusest, usaldus riigi vastu, teadlik maksutulu kasutamine, individuaalsed omadused ja kultuuri eripära.¹³

Maksumoraalist on mõjutatud ka Bertam Tretteri defineeritud maksumentaliteedi mõiste, mis koosneb kõikidest suhtumistest ja käitumismallidest, mis maksumaksjal on maksude ja riigi suhtes¹⁴. Kui maksumoraal ja maksudistsipliin eraldi võetuna käsitlevad maksumaksjaid tihti skeptiliselt, siis maksumentaliteedi uurimise põhieesmärgiks on muuta maksusüsteem maksumaksjale sobivamaks. Seega ei ole maksumentaliteet pelgalt mõiste, vaid sellega kaasneb ka maksumaksjate heaolu esiplaanile tõstev hoiak.¹⁵

Maksukuulekuse termini sisust lähtudes ei ole maksukuulekas see isik, kes jätab täitmata vähemalt ühe maksumaksja põhikohustuse maksuõigussuhtes, olgu selleks siis ettevõtluse registreerimata jätmine, deklaratsiooni mittetähtaegne esitamine, ebakorreksete andmete esitamine või maksude mittetähtaegne tasumine¹⁶. Maksumaksja põhikohustuste täitmisest tulenevalt võib

---

¹¹ Viin, I., Maksumentaliteedi uurimine — oluline samm õiglasema maksupoliitika suunas. - MaksuMaksja, 2014/4. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1696> [Kasutatud 30.11.2015].

¹² Lehiste, J., Maksudest kõrvalehoidmise olulisemad põhjused ja probleemid. - MaksuMaksja, 2013, nr 6/7. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1557> [Kasutatud 30.11.2015].

¹³ Ibid.

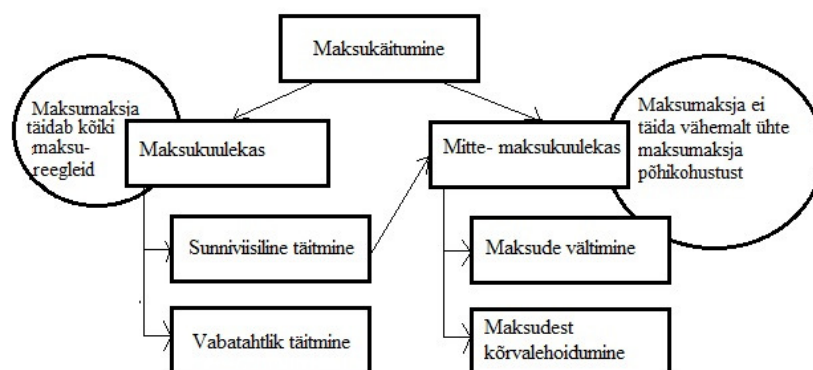
¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ OECD, 2009. *Managing and Improving Compliance: Recent Developments in Compliance Risk Treatments*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.oecd.org/dataoecd/36/34/42490764.pdf> [Kasutatud 12.04.2016].

maksukäitumise võib jagada tinglikult kaheks: maksukuulekas ja mitte-maksukuulekas käitumine. Maksukuulekas on see maksumaksja, kes allub maksureeglitele, tasub vabatahtlikult maksukohustused (vabatahtlik maksukuulekas) ning mitte maksukuulekas on see, kes ei täida vähemalt ühte maksumaksja põhikohustust ja/või tema maksukuulekusele sundimiseks on vaja maksuhalduri poolse sunni rakendamist (sunnitud maksukuulekas) (vt joonis 1)¹⁷.

Joonis 1. Maksukuulekas ja mitte-maksukuulekas käitumine (Randlane, 2015).

Halb maksukuulekas viitab maksudest kõrvalehoidmisele ehk olukorrale, kus maksumaksja maksukäitumine ei vasta maksuseadustes ette nähtud reeglitele. Maksudest kõrvalehoidumine on kuritegelik ja karistatav.¹⁸ Kuid maksudest kõrvalehoidmise võimalused ei ole ainult illegaalsed, sest maksudest on võimalik kõrvale hoida ka seaduslikul viisil, kasutades ära maksuseadustes olevaid auke. Viimase puhul on juriidiliselt kõik korrektne.¹⁹

Millal saab tehingut käsitleda maksudest kõrvalehoidumisena ja millal on tegemist aktsepteeritavate maksunduslike riskide võtmisega, on maksunduses üks

¹⁷ Randlane, K., Tax Compliance as a System: Mapping the Field. - International Journal of Public Administration, 2015. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01900692.2015.1028636> [Kasutatud 13.05.2016].

¹⁸ Viin, I., Põlvkondadevahelised maksumoraali ja maksudistsipliini erinevused eestlaste näitel. Tartu 2015.

¹⁹ Lillemets, K., Maksumoraal maksukuulekuse mõjutajana. - Riigikogu Toimetised, 2007/16. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=10458&op=archive2> [Kasutatud 30.11.2015].

enimdiskuteeritud teemasid. Tegemist on elulise valdkonnaga, kus põrkuvad vastandlikud huvid — ühelt poolt maksumaksjate oma, kes soovivad hakkama saada väikseima maksukoormusega ja teiselt poolt seadusandja oma, kelle huvides on välistada maksudega manipuleerimine ning tagada riigi tulude kõrge laekumine. Maksudest kõrvalehoidumise piiritlemis- ja hindamiskriteeriumidega seotud aspektidele tähelepanu pööramise tingib asjaolu, et nii siseriiklikult kui Euroopa õiguses laiemalt puuduvad ühtsed määratlused, mille alusel eristada aktsepteeritavat maksude planeerimist tegevusest, millega saavutatakse ebaseaduslikke maksueeliseid.²⁰

Isiku maksukäitumise majanduslikud mõjutegurid on seotud eelkõige ratsionaalse valikuga. Isik hindab, kas maksudest kõrvalehiilimisest teenitav kasu on suurem kui rikkumise eest saadav karistus, millised on maksudest kõrvalehoidumise võimalused ja kui suur on tema ettevõtte kontrollimise tõenäosus. Seega mõjutab isiku ratsionaalseid valikuid ennekõike majanduslik kasu, sanktsioonide rakendamine ja nende suurus. Maksusüsteemi keerukus ja selle õiglus on maksude tasumise valmidust mõjutavad poliitilised tegurid. Mida lihtsam maksusüsteem, seda vähem on maksudest kõrvalehoidumise võimalusi ning seda vähem kasutatakse tulude ümbersuunamist.²¹

Eduka ettevõtte üheks oluliseks osaks on maksude planeerimine, kus keskendutakse tulu kasvatamisele ja kulu vähendamisele. Maksukohustuslaselt oodatakse aga sellise tegevuse planeerimist heas usus.²² Legaalse maksuplaneerimisega on tegemist niikaua, kui maksumaksja valitud tehingu või toimingu vorm vastab tema majandustegevuse tegelikule sisule. Väär on alati maksude optimeerimist pidada

---

²⁰ Kask, G., Maksudest kõrvalehoidumise piiritlemis- ja hindamiskriteeriumid Eesti ja Euroopa maksuõiguse näitel. - Maksumaksja, 2011/4. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1223> [Kasutatud 03.01.2016].

²¹ Lillemets, K., Maksumoraal maksukäitumise kujundajana ja selle peamised isikupõhised tegurid. - Riigikogu Toimetised, 2009/20, lk 7.

²² Lehiste, J., Maksudest kõrvalehoidumise olulisemad põhjused ja probleemid. - Maksumaksja 2013/ 6/7. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1557> [Kasutatud 30.11.2015].

maksude tasumisest kõrvalehoidumiseks. Selline tegevus on aktsepteeritav seni kuni see jääb maksuseadusega lubatud raamidesse.²³

Mitte- maksukuulekaks käitumiseks on ka olukord, kus tahtlikult esitatakse valeandmeid või koostatakse valedokumente. Seda nimetatakse maksupettuseks. Maksupettus on tahtlik maksudest kõrvalehoidumine ja on seega kriminaalõiguse kohaselt karistatav.²⁴ Maksudest kõrvalehoidumine on seadusevastane tegevus, kui maksukohustust varjatakse või eiratakse. Nii esinebki situatsioone, kus maksumaksja tasub vähem makse, kui ta on õigusnormidest tulenevalt kohustatud maksma, varjates Maksu- ja Tolliameti eest ettevõttele laekuvat sissetulekut. Enamasti mõistetakse maksudest kõrvalehoidumise all tahtlikku tegu, mille puhul isik käitub teadlikult ebaausalt, vähendades ebaseaduslikult juba tekkinud maksukohustust²⁵.

Kuid üksnes iseäralike või kunstlike tehingute kasutamine ei viita veel maksudest kõrvalehoidumisele, välja arvatud siis, kui see on selgelt seotud mis tahes maksueelise saamisega. Maksueelise saamisele viitab iga olukord, mis toob kaasa maksude vähenemise, olgu see siis madalamate maksumäärade, mahaarvamiste kasutamise või maksukohustuse edasilükkamise tõttu. Seejuures peab aga eksisteerima selge ja loogiline seos maksueelise saamise ja toimepandud tegevuse vahel. Kui tehingu peamine eesmärk on seotud millegi muu kui maksude vältimisega, on üldiselt sellise tehingu puhul tegemist aktsepteeritava maksude planeerimisega. Kui aga sellise tegevuse peamine eesmärk on saada maksueelis ja tehingut ei oleks tehtud ilma selleta, on tehing suurema tõenäosusega mitteaktsepteeritav maksude vältimine.²⁶

---

²³ Lehis, L., „Maksuõigus“, 2012, Tallinn, lk. 329.

²⁴ Euroopa Komisjon, 2013. Võitlus maksupettuste ja maksudest kõrvalehoidumisega. [Võrgumaterjal] Leitav: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/tax_et.pdf [Kasutatud 03.01.2016].

²⁵ Lehiste, J., Maksudest kõrvalehoidumise olulisemad põhjused ja probleemid. - MaksuMaksja, 2013/6/7. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1557> [Kasutatud 30.11.2015].

²⁶ Kask, G., Maksudest kõrvalehoidumise piiritlemis- ja hindamiskriteeriumid Eesti ja Euroopa maksuõiguse näitel. MaksuMaksja 2011/4. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1223> [Kasutatud 16.01.2016].

Üsna tihti on maksumaksja üheks või isegi kõige tähtsamaks eesmärgiks maksude vähendamine, ehk maksueelise saamine on kui omaette äriline eesmärk. Maksudest kõrvalehoidumise vastased meetmed maksueesmärkidel tehtud tehingu eiramiseks käivitavad üheaegselt maksueelise saamine ja fakt, et viis, mida kasutati maksude vähendamiseks või vältimiseks, on vastuolus seadusandja eesmärgiga.²⁷ Seega tehingu eesmärgi puhul on oluline välja selgitada, kas selline tehingu vorm vastab maksunormi eesmärgile. Kui tegevus on üheaegselt ajendatud nii maksudest kui ka ratsionaalsetest ärielistest otsustest, peaks hindamine eelistatult põhinema analüüsil, kas tegevusel endal oli mõistlik põhjus, kui jätta kõrvale maksunduslik kasu.²⁸

Tehingu olemuse kindlaksmääramiseks tuleb arvestada faktilist olukorda. Subjektiiivse kavatsuse määramine toimub alati vaadeldavat käitumist objektiivselt hinnates. Tõendid subjektiiivse kavatsuse kohta võivad olla isiklikud, ärialased sidemed või fakt, et teatud isikud on teinud koostööd. Siiski ei loo selliste sidemete olemasolu veel kõrvalehoidumiseks subjektiiivset kavatsust.²⁹ Subjektiiivse kavatsuse olemasolu võib eeldada, kui eelnimetatud kolm kriteeriumit - kunstlik tehingu vorm, täiendava majandusliku põhjuse puudumine ja maksueelise saamine - eksisteerivad üheaegselt.³⁰

Maksupoliitika väljatöötamisel, arendamisel ning maksudest kõrvalehoidmise vähendamisel tuleb mõista maksumaksjate seisukohti maksude tasumise aspektist lähtudes, teadvustada nii erialakirjanduses kui ka ühiskonnas laiemalt maksumoraali kui isiku individuaalse maksude õiglase tasumise valmisoleku tähtsust.³¹

Kokkuvõtvalt on maksukuulekus maksumaksja valmisolek maksude tasumiseks. Maksumaksja on maksukuulekas, kui täidab korrektselt kõiki maksumaksja põhikohustusi, milleks on ettevõtluse registreerimine, deklaratsioonide tähtaegne

---

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

³¹ Lillemets, K., Maksumoraal maksukuulekuse mõjutajana. - Riigikogu Toimetised 2007/16. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=10458&op=archive2> [Kasutatud 20.11.2016].

esitamine, korrektse informatsiooni esitamine ja maksude tähtaegne tasumine. Maksukuulekas ei ole see isik, kes jätab täitmata vähemalt ühe nimetatud põhikohustustest. Halb maksukuulekus viitab maksudest kõrvalehoidmisele. Tihti on maksumaksja üheks kõige tähtsamaks eesmärgiks maksude vähendamine. Võib öelda, et maksueelise saamine on kui omaette ärinte eesmärk. Seega on tehingu eesmärgi puhul oluline välja selgitada, kas selline tehingu vorm vastab maksunormi eesmärgile ja majandustehingu tegelikule sisule. Kui tegevus on üheaegselt ajendatud nii maksudest kui ka ratsionaalsetest äriolulistest otsustest, peaks hindamine põhinema analüüsil, et kas tegevusel endal oli mõistlik põhjus, kui jätta majanduslik kasu kõrvale. Seega on nii mitteaktsepteeritav maksude vältimine kui ka maksudest kõrvalehoidumine teadlikud tegevused, mille eesmärgiks on maksukoormuse vähendamine ning maksueelise saamine.

1.2. Maksudest kõrvalehoidumise viisid

Legaalset ja illegaalset maksukohustuse vähendamise viisides orienteerumine eeldab maksuvaldkonna erinevate mõistete tundmist, sest oluline on mõista, millal on tegemist seaduspärase tegevusega ja millal on maksuhalduril õigus sekkuda. Maksude vältimine ja maksudest kõrvalehoidumine on teadlikud tegevused, mille eesmärgiks on maksukoormuse vähendamine. Tänapäeva üha kasvavas nõ „skeemide maailmas“ on ettevõtted ja nende juhid üha leidlikumad, et ettevõtte tulusid kasvatada ja võimalusel kulusid vähendada.

Siseriiklikud õigusaktid piirduvad maksukorralduse seaduse³² ja karistusseadustiku³³ näol vaid kahe erineva maksude vähendamise koosseisust eristamisega: „maksudest kõrvalehoidumine“ ja „maksukelmus“. Mõlemal juhul on tegemist lubamatu maksukohustuse vähendamisega. Mõiste „maksudest kõrvalehoidumine“ on aga oma sisult Eesti kontekstis laiem, hõlmates üheaegselt nii karistatavad maksudest kõrvalehoidumise koosseisud, kui ka juhtumid, mille

---

³² Maksukorralduse seadus, jõustunud 10.02.2016, RT I 2002, 26, 150... RT I, 09.02.2016, 3.

³³ Karistusseadustik, jõustunud 01.01.2016, RT I 2001, 61, 364... RT I, 17.12.2015, 9.

puhul on tegemist seadusega lubatud võimaluste kuritarvitamisega.³⁴ Tahtlikult rikub seadust ainult maksudest kõrvale hoiduja. Mitteaktsepteeritava maksude vältimise puhul hoiab maksumaksja küll tahtlikult maksude maksmisest kõrvale, kuid samas on ta veendunud, et tema valitud maksuplaneerimise viis on seaduslik ja aktsepteeritav³⁵.

Erialakirjanduses on tahtlikku maksude väärarvutust nimetatud veel ka maksude varjamiseks, maksude tasumisest kõrvalehoidumiseks, maksupettuseks või maksukelmuseks. Nii ei ole maksudest kõrvalehoidumine ainus negatiivne ja riigi maksusüsteemile kahjulik maksukäitumisviis. Tihti on jäänud inimestele väärarvamus, et maksudest kõrvalehoidumisega on tegemist millegi legaalsega, mille eesmärgiks on maksukoormuse vähendamine, kasutades selleks legaalseid võtteid, nagu maksude säästmine ning optimeerimine.³⁶

Maksude optimeerimise puhul tasutakse tänu seaduste ebatäiuslikkusele riigile vähem maksuraha kui ette nähtud ning tehes seda seaduste piires, ei ole tegu kuritegeliku tegevusega ja pole alust maksumaksjat karistada³⁷. Kui maksukohustuslasel on valida kahe tehingu vahel, ei ole ta kohustatud tingimata valima seda, mille puhul on maksukohustus suurem. Maksude optimeerimist ei käsitleta tänapäeval mitte ainult kui maksukoormuse vähendamist, vaid ka kui vahendit konkurentsis püsimiseks. Äriühingud, mis vähendavad oma maksukoormust, on paremas olukorras, kuna võivad pakkuda madalamaid hindu. Seetõttu püüavad ettevõtted maksimaalselt oma maksukohustuste ulatust

---

³⁴ Kask, G., Maksudest kõrvalehoidumise piiritlemis- ja hindamiskriteeriumid Eesti ja Euroopa maksuõiguse näitel. Tallinn 2010.

³⁵ Lehiste, J., Maksudest kõrvalehoidumise olulisemad põhjused ja probleemid. - Maksumaksja, 2013 [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1557> [Kasutatud 04.02.2016].

³⁶ Lehiste, J., Maksudest kõrvalehoidumise olulisemad põhjused ja probleemid. - Eesti Maksumaksjate Liit, 2013. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1557> [Kasutatud 13.01.2016].

³⁷ Ibid.

vähendada, et olla alati konkurentidest ühe sammu võrra ees kasutades selleks kõikvõimalikke optimeerimisskeeme.³⁸

Maksu- ja Tolliameti andmetel on Eestis levinuimad ja suuremahulisemad maksudest kõrvalehoidumised seotud käibemaksu ja käibemaksuseadusest³⁹ tulenevate kohustuste mittetäitmisega. Üheks enam levinud maksudest kõrvalehoidumise viisiks on müügikäibe varjamine, mis esineb eelkõige valdkondades, kus on võimalik teenuseid osutada või kaupu müüa sularaha eest. Käibe varjamisel on probleeme ka ettevõtjatega, kes pakuvad kaupa internetiplatvormide ja sotsiaalvõrgustike vahendusel ning võivad seal aastas saavutada märkimisväärseid käibeid ja kasumeid, kuid tänu interneti anonüümsusele pole nad erinevalt tavalisest kaupmehest maksuhaldurile kergesti kättesaadavad. Arvestades aga globaliseerumist, ei saa seda tulevikus pigem tõsisemaks muutuvat probleemi sugugi mitte alahinnata. Käivet varjatakse ka näiteks majutusteenust pakkuvas ettevõttes kui majutuskohta tuleb ööbima seltskond, kes tasub enne lahkumist teenuse eest sularahas. Kui majutuskohta pidaja otsustab nendele isikutele teenuse osutamist oma dokumentatsioonis mitte kajastada, sest säästab selliselt neilt tuludelt maksukulud, siis juba ongi tegemist käibe varjamisega. Kuna majutusteenus ei ole valdkonna sessaansust arvestades ilmselt kuigi kasumlik, siis võimalus nii käituda on üsna tõenäoline.

Sarnaselt müügikäibe varjamisele võivad isikud tervikuna hoiduda kõrvale ka käibemaksukohustuslase staatusest. Käibemaksukohustuslaseks registreerimata jätmisel väldib isik maksukohustust täielikult. Osaliselt seostub selline tegevus sularaha käivete kontrollitavusega, teisalt on selge, et kõiki ettevõtjaid polegi võimalik ega soovitatav hõlmata käibemaksukohustuslase staatusega, sest see muudab keeruliseks ja mahukaks järelevalve. Sisuliselt ei erine maksukohustuslasena registreerimata jätmise oma olemuselt müügikäibe varjamisest. Selleks, et tagada käibemaksusüsteemi funktsioneerimine ja piirata maksukohustuslaste hulka, kehtestatakse enamasti piisavalt kõrge

---

³⁸ Šišina, J., Tulu maksustamisega seotud optimeerimisskeemid ning nendega kaasnevad riskid Eestis töötasu dividendidega asendamise näitel. Tartu 2013.

³⁹ Käibemaksuseadus, jõustunud 01.01.2016, RT I 2003, 82, 554... RT I, 31.12.2015, 12.

käibemaksukohustuslasena registreerimise kohustuslik piirmäär, millest alates tekivad isikul kõik maksukohustuslase õigused ja kohustused.

Eraldi valdkonna moodustavad skeemid, milles kauba või teenuse müüja jätab ettekavatsetult käibemaksu maksmata ja ostja soovib seda maha arvata. Tegemist on spetsiaalselt käibemaksupettuse eesmärgil tehtavate tehingutega, kus luuakse õigusvastase tegevusega põhjendamatu võimalus sisendkäibemaksu mahaarvamiseks.⁴⁰ Peamiselt toimuvad sellised skeemid erinevate fiktiivsete tehingutega, aheltehingutena ja karusellpettustega. Selliseid tehinguid tingib käibemaksu omapära, mis tugineb usaldusel maksukohustuslaste vastu.⁴¹

Ebaausatest ettevõtluvormidest näide Eestis tegutseva metallifirma kohta, kes kasutas perioodil jaanuar kuni veebruar 2014. aastal puhverettevõtteid, et jätta Läti tehasest soetatavalt kaubalt käibemaks tasumata. See võimaldas metallifirmal müüa tooteid konkurentidest tunduvalt odavamalt hinnaga Eestis tegutsevatele ehitusettevõtetele saavutades seeläbi ebaausa konkurentsieelise. Skeemis kasutati korraka ühte või kahte puhverettevõtet, kes deklareerisid küll Maksu- ja Tolliametile käibemaksu, kuid jätsid selle tasumata. Kokku soetati taolise skeemi abil kaupa pea 524 tonni. Teiseks näiteks on tehinguahel, milles osales neli Eesti ettevõtet, üks Soome ettevõtte ning üks Läti ettevõtte. Kaup liikus Lätis realselt tegutsevalt vahendajalt otse Eestis tegutseva ettevõtte „klientideni“, kes realselt tegelesid metalli ostu, müügi ja töötlemisega. Realselt metalli ostu-müügiga tegelenud ettevõtted olid ka skeemist realselt kasusaajad, kuna tehinguahelas jäeti käibedeklaratsioonid esitamata ning käibemaks tasumata. Selle võrra said tegutsevad ettevõtted kaupa käibemaksu võrra soodsamalt ning ebaausa konkurentsieelise.⁴²

Maksuvaba käibe ja alandatud maksumäära kuritarvitamisi võib nimetada maksuvabastuse kuritarvitamiseks. Sellisel juhul võib tegu olla kauba või teenuse väär kvalifikatsiooniga, mis võimaldab saada eelise. Samas võib väär

---

⁴⁰ Lind, K., Käibemaksupettused ja nende tõkestamine. Tartu 2012.

⁴¹ Ibid.

⁴² Maksupettuste tõttu muudetakse metalltoodete maksustamist. - Ehitusuudised, 2016. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.ehitusuudised.ee/uudised/2016/04/07/metalltoodete-maksustamise-kord-laheb-muutmisele> [Kasutatud 07.04.2016].

kvalifitseerimine toimuda täiesti tahtmatult, sest maksuvabastused või alandatud maksumääraga maksustatud kaubad või teenused on sätestatud tehniliselt keeruliselt⁴³. Esineb ka olukordi, kus probleem on täpselt vastupidine, sest müüjad maksustavad käibemaksuga kaupade ja teenuste müügi, mis tegelikult on maksuvabad ja ostjad omakorda küsivad käibemaksu tagasi.

Levinud skeemiks on ka ettevõtte nimele kinnisvara soetamine ning sellelt käibemaksu tagasi küsimine, kuigi tegelikult hakkavad kinnisvara kasutama firmaga seotud isikud. Ettevõtted esitavad tagastusnõude, millega soovivad tagasi saada korterite ostmisel tasutud käibemaksu. Ettevõtte nimele eluruumi soetamise tegelik põhjus on aga enamasti soov kasutada ettevõtte raha juhatuse liikme või osaniku huvides, ilma sellelt makse maksmata.⁴⁴ Uute korterite soetuse ja eramute ehituse puhul on soov saada riigilt tagasi sisendkäibemaks, mida eraisikuna soetamisel ei saaks.

Käibemaksu suures ulatuses pettuslik tagasiküsimine näilikke kulusid tekitades on olukord, kus füüsiline isik soetab endale näiteks kalli maatüki ja tasub selle eest osadena kümne aasta jooksul. Äriliselt oli kasulik küsida soetamisega seoses käibemaks tagasi täies ulatuses ja kohe. Seega müüs füüsilise isiku elukaaslane ettevõttele kallilt maatüki. Ettevõtte saab riigilt käibemaksutagastusena 1 000 000 eurot. See summa toimetatakse ettevõttest välja konsultatsioonikuludena. Väidetavaid konsultatsioone osutab ettevõttele kodanik ise ja mõnel korral ka tema elukaaslane. Ettevõtte läheb aasta hiljem pankrotti, tehingu aluseks olnud maatüki ostab odavalt pankrotivarana kodaniku elukaaslase vend.⁴⁵

Samuti võib käsitleda maksudest kõrvale hoidumisena ettevõtlusega mitteseotud või maksuvaba käibega seotud kuludelt sisendkäibemaksu mahaarvamist. Kõige lihtsam ongi ettevõtlusega mitteseotud kulutuste tegemine, mis võib seisneda kaupade ja teenuste ostmises, mida tegelikult kasutatakse väljaspool ettevõtlust. Kasutusel on nii lihtsamaid kui ka keerulisemaid skeeme, millega luuakse

---

⁴³ Lind, K., Käibemaksupettused ja nende tõkestamine. Tartu 2012.

⁴⁴ Uus maksupettus kinnisvaraturul. - Äripäev, 2015. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.aripaev.ee/uudised/2015/07/31/uus-maksupettus-kinnisvaraturul> [Kasutatud 04.04.2016].

⁴⁵ Buldas, V., Erinevate maksupettuse skeemide tajumine elanikkonna gruppide poolt.

kunstlikult võimalused sisendkäibemaksu mahaarvamiseks maksuvaba käibega seotud kuludelt. Kirjeldatud kuritarvitamine puudutab üldjuhul ainult neid ettevõtjaid, kellel esineb nii maksuvaba kui maksustatavat käivet.

Seoses Euroopa Liiduga võib välja tuua ka 0% maksumäära kuritarvitamise, kus võõrandatakse kaup selliselt, et teises liikmesriigis jääb kaup maksustamata. Selleks peab õigusvastaselt käituv ostja müüja eksitusse viima, et müüja rakendaks 0% maksumäära. Kui tollipiiride puhul peavad riigid tihti tegelema salakaubaveoga, siis peale tollipiiride kadumist Euroopa Liidus on selline pettuse liik asendanud salakaubaveo.⁴⁶ Seejuures tuleb silmas pidada, et karusell- pettuste ja ka muude pettuste toimepanemisel on tihtipeale kasutatud just ühendusesisest käivet tehingute ahelas, et ära kasutada aeglast informatsiooni liikumist liikmesriikide vahel ning muuta tehinguahela kontrollimine seeläbi keerulisemaks. Seetõttu omab ühendusesisese käibe parem kontrollimine ja järelevalve suuremat tähendust ja sellesse tuleb tõsisemalt suhtuda.⁴⁷

Probleemne on ka olukord, kus müüja või teenuse osutaja muutub maksevõimetuks. Käibemaks on perioodiline maks ning maksu tasumine toimub hiljem kui tehingud ja laekumised. Kui maksustamisperioodiks on kalendrikuu, siis toimub maksu deklareerimine ja tasumine järgmisel kuul, kuid selleks ajaks ei pruugi enam olla rahalisi vahendeid maksu tasumiseks, sest laekunud summade arvelt on kaetud teisi kohustusi. Sellise tegevuse puhul on samal ajal väga keeruline eristada pahatahtlikkust, sest maksejõuetus on täiesti objektiivne tagajärg, mille võib tuvastada kohus ka alles pankrotimenetluses.⁴⁸

Kuid aktuaalne ei ole ainult käibemaksust kõrvale hoidumine. Probleemseks võib teatud juhtudel pidada ka töötasu asendamist dividendidega. Vastavalt tulumaksuseaduse⁴⁹ § 18 lg 2-le on dividend väljamakse, mida tehakse juriidilise isiku pädeva organi otsuse alusel puhaskasumist või eelmiste majandusaastate

---

⁴⁶ Lind, K., Käibemaksupettused ja nende tõkestamine. Tartu 2012.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Tulumaksuseadus, jõustunud 01.01.2016, RT I 1999, 101, 903... RT I, 17.12.2015, 23, § 18.

jaotamata kasumist ning mille aluseks on dividendi saaja osalus juriidilises isikus⁵⁰. Sama seaduse § 18 lg 1 kohaselt maksustatakse dividendid ning muud rahalised eraldised tulumaksuga⁵¹. Töötasud maksustatakse aga lisaks tulumaksule ka sotsiaalmaksuga, töötuskindlustusmaksuga ning olenevalt töötajast lisandub ka kohustusliku kogumispensioni makse. Seega on mõistetav, et äriühingule on kasulikum asendada töötasu dividendidega. Nii tekibki olukord, kus ettevõtte juht maksab oma töötajatele palka, kuid ise võtab enda tehtud töö eest oma ettevõttest välja vaid dividende, kuna siis pääseb ta sotsiaalmaksu, töötuskindlustusmaksude ja kohustusliku kogumispensioni maksete maksmisest.

Olukorras, kus ettevõtte juht leiab, et tema ettevõttes on tööjõukulud liiga suured, proovitakse maksukulusid vähendada ka osalise ümbrikupalga maksmise näol jättes nii tasumata tulumaksu, sotsiaalmaksu, töötuskindlustusmaksu ja kohustusliku kogumispensioni makse. Töötajate ametlike palkadena näidatakse sellisel juhul vaid miinimumpalka, teine osa makstakse juurde ümbrikus. Osaline ümbrikupalk tähendab, et osa palka makstakse ametlikult ja osa mitteametlikult ja maksuvabalt⁵². Endiselt on päevakorral ka täielik ümbrikupalga maksmine. See on olukord, kus tööjõuga seotud maksukulude vähendamiseks otsustatakse mitte deklareerida osade töötajate olemasolu. Palka makstakse terves osas nõ "mustalt".

Laiaulatuslik on ka üürituludelt tulumaksu tasumata jätmine. See on olukord, kus füüsiline isik üürib oma korterit välja, kuid üüritulu ta Maksu- ja Tolliametile ei deklareeri.

Kindlasti ei ole vähemolulised ka muud petuskeemid nagu näiteks kauba ebaseaduslik riiki toimetamine, ulatuslikud aktsiisipettused kütuseäris, aktsiisikaupade ebaseaduslik edasimüügiks üle piiri toomine eraisikute poolt ning kolmandast riigist imporditud kauba deklareerimine vale kaubakoodi all, et tasuda võimalikult madalat tollimaksu määra. Kaubaga seotud maksupettusena võibki tuua

---

⁵⁰ Šišina, J., Tulu maksustamisega seotud optimeerimiskeemid ning nendega kaasnevad riskid Eestis töötasu dividendidega asendamise näitel. Tartu 2013.

⁵¹ Ibid.

⁵² Maksu- ja Tolliameti statistikast nähtub, et osalise ümbrikupalga maksmine on probleem. - Ärileht, 2015. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/umbrikupalga-registriga-valjajuurimine-edeneb-visalt?id=73093147> [Kasutatud 01.02.2016].

näite, kus ettevõtja teab, et osadel kaupadel on kõrgemad, osadel madalamad tollimaksumäärad. Samuti teab ta, et maksumäär sõltub sageli ka riigist, kust kaupa tuuakse. Ta on välja selgitanud enda kaubaga sarnase kõige väiksemate maksukuludega kaubaliigi ja päritolumaad ning deklareerib oma kaupa nüüd selliselt.⁵³ Ta võidab nii suuri tollimaksu ja käibemaksu summasid.

Kuigi maksudest kõrvalehoidumisega saab kasu teenida, käitub suurem osa maksumaksjatest siiski ausalt. Maksudest kõrvalehoidumine on lai mõiste, mida tõlgendatakse erinevalt, kuid mis viitab siiski planeerimisele ja tahtlusele. Tähtis on mõista, kus jookseb piir lubatud planeerimise ja keelatud kõrvalehoidumise vahel.⁵⁴

Üldiselt püüavad maksukohustuslased korraldada oma maksukäitumise endale soodsaimal viisil, mis on legaalne seni, kuni tegemist ei ole fiktiivse skeemiga. Maksudest kõrvalehoidumine on laiaulatuslik probleem ja enim manipuleeritakse just käibemaksuga, varjates käivet, hoidudes kõrvale käibemaksukohustuslase staatusest, jättes ettekavatsetult käibemaks maksmata, maksuvaba käivet ja alandatud maksumäära kuritarvitades, küsides suures ulatuses käibemaksu tagasi näilikke kulusid tekitades, ettevõtlusega mitteseotud või maksuvaba käibega seotud kuludelt sisendkäibemaksu maha arvates või 0% maksumäära kuritarvitades. Vähemoluliseks ei saa pidada ka tulu- ja sotsiaalmaksukohustuse tekkimisega seotud kõrvalehoidumisi, milleks on nii osalise kui ka täieliku ümbrikupalga maksmine. Kindlasti ei ole vähemolulised ka muud petuskeemid nagu näiteks kauba ebaseaduslik riiki toimetamine, ulatuslikud aktsiisipettused kütuseäris, aktsiisikaupade ebaseaduslik edasimüügiks üle piiri toomine ning kolmandast riigist imporditud kauba deklareerimine vale kaubakoodi all, et tasuda võimalikult madalat tollimaksu määra.

---

⁵³ Buldas, V., Erinevate maksupettuse skeemide tajumine elanikkonna gruppide poolt.

⁵⁴ Maksudest kõrvalehoidumise olulisemad põhjused ja probleemid. - Maksumaksja, 2013.

[Võrgumaterjal]Leitav:<http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1557>
[Kasutatud 04.02.2016].

2. MAKSUDEST KÕRVALEHOIDUMISE TÕKESTAMINE

2.1. Maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks kasutusel olevad meetmed

Riigieelarvele on negatiivse mõjuga illegaalne maksudest kõrvalehoidumine. Illegaalne maksudest kõrvalehoidumine on seaduse järgi karistatav ja seetõttu osutab riik erilist tähelepanu just selle võimaluse vähendamisele, tõstes seeläbi maksukuulekust. Maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks kasutusel olevaid erinevaid meetmeid kasutatakse valdkonnapõhiselt, kuid arenevas ühiskonnas võib nende tõhusus küsitav olla. Alljärgnevalt tuuakse välja hetkel kasutusel olevad peamised meetmed maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks.

Alates 2016. aasta algusest pakub Maksu- ja Tolliamet esmakordselt käibemaksukohustuslaseks registreerivale ja alustavale ettevõtjale maksualast nõustamist. Nõustamiste eesmärk on anda vajalikke näpunäiteid ettevõtjatele, kes esmakordselt alustavad käibemaksu arvestamist oma tehingutel ja neile, kellel on varem olnud väiksemaid eksimusi käibemaksu deklareerimisel ja tasumisel. Samas selgitatakse, kuidas valida tehingupartnereid petuskeemidesse sattumise vältimiseks.⁵⁵

Lisaks maksualasele nõustamisele keeldub Maksu- ja Tolliamet pettuste ennetamiseks ja võrdse konkurentsikeskkonna tagamiseks ettevõttele käibemaksunumbri andmisest juhtudel kui jäädakse hätta reaalse ettevõtluse tõendamise või kui ettevõtja varasem maksekäitumine pole maksukohustuslasele

---

⁵⁵ MTA: pakume alustavatele ettevõtetele maksualast abi. - Maksu- ja Tolliamet, 2016. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/uudised/mta-pakume-alustavatele-ettevotjatele-maksualast-abi> [Kasutatud 12. 02. 2016].

kohane.⁵⁶ Seega on maksuhalduri tegevus pigem nõustav ja rikkumisi ennetav kui tagantjärele karistav.

Alates 2015. aasta juulist on kõigil käibemaksukohustuslastest ettevõtjatel kohustus esitada Maksu- ja Tolliametile andmeid vähemalt 1000-euroste tehingute kohta. Käibedeklaratsiooni lisa esitamisega on ettevõtjad aidanud vähendada käibemaksupettuseid ning parandada konkurentsitingimusi. Korrekselt käituvate ettevõtjate konkurentsiolekorra paranemisele viitab Eesti siseste tehingute lisandunud väärtuse ehk müügi ja ostu vahe suurenemine⁵⁷. Maksu- ja Tolliameti peadirektori asetäitja Egon Veermäe sõnul annab fiktiivsete arvete osakaalu vähendamine võimaluse ausal ettevõtjal oma toodangut hõlpsamini müüa ja seeläbi ka käibemaksu rohkem tasuda⁵⁸. Veermäe sõnul on tehinguinfo esitamise süsteemi mõjul hakatud maksuhaldurile ka vähem tagastusnõudeid esitama. Tagastusnõudeid esitatakse kuus keskmiselt 930 vähem ning nõuete summa oli 2015. aasta esimesel poolaastal 23,4 miljonit eurot väiksem. Uute menetluste puhul on vähenenud suureulatuslike pettuste osakaal, kuna käibedeklaratsiooni lisa abil kerkivad need skeemid üsna kiiresti pinnale.⁵⁹ Rahandusministri Sven Sesteri sõnul õnnestus käibedeklaratsiooni lisa abil ainuüksi 2015. aastal vähendada käibemaksupettustele kaotatavat osa suurusjärgus 100 miljonit eurot, mille tulemusel on oma käibeid saanud kasvatada korrektsed ettevõtjad.

Arvete deklareerimine on väga oluline areng Eesti maksusüsteemis. See on ettevõtjasõbralikkuse kohalt küll ettevõttele igapäevaselt suures mahus halduskoormust lisav tegevus, kuid loob tegelikult hea ning efektiivse kontrollikeskkonna. Kui enamik ettevõtjaid maksavad makse juba tekkinud maksukohustuselt korralikult ja ausalt, siis need, kes ei maksa, leiavad uue võimaluse, kuidas maksudest kõrvale hoiduda ning seda organiseeritult Maksu- ja Tolliameti eest varjata.

---

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Vähem maksupettuseid, rohkem raha. - Raamatupidaja, 2015. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.raamatupidaja.ee/uudised/2015/07/28/vahem-maksupettuseid-rohkem-raha> [Kasutatud 01. 03. 2016].

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

Viimastel aastatel on suudetud arvestatavas mahus piirata ka arvevabrikute tegevust, mille eesmärgiks on ulatuslikud käibemaksupettused. Need on näiteks olukorrad, kus füüsiline isik asutab ettevõtte, mis on registreeritud kui ühe mehe konsultatsioonifirma, samas selle tegelik peamine tegevus seisneb illegaalseid tehinguid tegevatele ettevõtetele valearvete tootmises. Füüsiline isik saab ettevõttest oma töö eest ehk antud juhul väidetavalt konsultatsioonide osutamise eest aga ametlikult palka. Fiktiivsete arvete osakaalu jätkuvalle kahanemisele viitab ka asjaolu, et kuigi 2015 aasta esimesel poolaastal kahanes Eesti müük 62 miljonit eurot ja soetus 426 miljonit eurot, siis käibemaksu tasumise kohustus hoopis kasvas 76 miljonit eurot võrreldes 2014. aasta sama ajaga⁶⁰. Ka selles on määrava tähtsusega kindlasti käibemaksukohustuslaste arvete deklareerimise kohustuse tekkimine.

Olukorrale, kus ettevõtte nimele soetatakse kinnisvara ning sellelt käibemaks tagasi küsitakse, kuigi tegelikult hakkavad kinnisvara kasutama firmaga seotud isikud, kasutatakse nii ettevõtte raha juhatuse liikme või osaniku huvides, ilma sellelt makse maksmata on maksuhalduri teravdatud tähelepanu all. Maksu- ja Tolliamet kontrollib kõiki äriühinguid, kes esitavad korterit ostes riigile käibemaksu tagastusnõude⁶¹.

Ettevõtluskeskkonna tervendamiseks, riigi eelarveliste vahendite tõhusamaks kasutamiseks ning maksuhalduri halduskoormuse vähendamiseks on maksukorralduse seadusesse⁶² ja käibemaksuseadusesse sisse viidud muudatused⁶³. Maksukorralduse seaduse § 106 lõigetes 2 ja 3 pikendati 30-kalendripäevast tagastusnõude täitmise tähtaega 60 kalendripäevani. Pikem esmane kontrollimisperiod tõstab kontrolli efektiivsust ning vähendab tagastusnõude esitamise kaudu rikastuda plaanivate isikute arvu. Selle muudatusega seondub ka

---

⁶⁰ Tehinguinfo esitamise mõju ületab esialgseid ootusi. Maksu- ja Tolliamet, 2015. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/uudised/tehinguinfo-esitamise-moju-uletab-esialgseid-ootusi> [Kasutatud 01. 03. 2016].

⁶¹ Uus maksupettus kinnisvaraturul. - Äripäev, 2015. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.aripaev.ee/uudised/2015/07/31/uus-maksupettus-kinnisvaraturul> [Kasutatud 04. 04. 2016].

⁶² Maksukorralduse seadus, jõustunud 10.02.2016, RT I 2002, 26, 150... RT I, 09.02.2016, 3.

⁶³ Maksukorralduse seaduse ja käibemaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 2014.

käibemaksuseaduse § 34 lõike 2 muudatus, millega on sätestatud pikendatavat kontrollimise perioodi 60-le kalendripäevale. Muudatuste tulemusena on maksuhalduril õigus kontrollida tagastusnõude põhjendatust senise 30 + 90 kalendripäeva asemel 60 + 60 kalendripäeva.⁶⁴ Muudatuse kohaselt pikeneb tagastusnõude täitmise esmane periood seniselt 30-lt kalendripäevalt 60 kalendripäevani ning pikendatav periood lüheneb 60 kalendripäevani.

Alates 2014. aasta augustist avalikustab Maksu- ja Tolliamet oma veebilehel käibemaksukohustuslase 20%, 9% ja 0% käibemaksumääraga maksustatavate toimingutelt ja tehingutelt deklareeritud käibemaksu summa summeeritult ning töötamise registri andmetel tema juures tööd tegevate isikute arvu iga kvartali kohta.⁶⁵ Andmed avaldatakse igale kvartalile järgneva kuu 10. kuupäevaks. Tegemist ei ole unikaalsete andmetega, kuna kogu info avaldatakse iga-aastaselt ka riigile esitatavas majandusaasta aruandes, mis on äriregistrist kõigile soovijatele kättesaadav. Deklareeritud käibemaksu summa ning maksukohustuslaste juures tööd tegevate isikute arvu avalikustamine ei too ettevõtjatele kaasa halduskoormuse kasvu, sest igasugune täiendavate andmete esitamise kohustus puudub. Kõik andmed saab maksuhaldur käibedeklaratsioonist ning töötamise registrist. Käibemaksukohustuslase deklareeritud käibemaksu summa ning maksukohustuslaste tööd tegevate isikute arvu avaldamise eesmärk on läbipaistvama konkurentsikeskkonna tagamine ning selle kaudu maksukuulekuse suurendamine. Deklareeritud käibemaksu summa avalikustamine on sobiv meede, kuna avalik arvamus suunab ettevõtjaid suuremale maksukuulekusele, samal ajal neile halduskoormust lisamata.

Nii osalise kui ka täies ulatuses ümbrikupalkade maksmise vastu võitlemiseks on loodud töötamise register. Töötamise registri kasutusele võtmine 2014 aasta juulist tõi küll ettevõtete deklaratsioonidele töötajaid, kes võisid varem terve töötasu ümbrikus saada, kuid sellegi poolest on osalise ümbrikupalga maksmine endiselt

---

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Maksukorralduse seaduse muudatused peaksid suurendama maksukuulekust. - Raamatupidaja, 2015. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.rmp.ee/uudised/eelnoud/maksukorralduse-seaduse-muudatused-peaksid-suurendama-maksukuulekust-2015-07-17?Print=1&popUp=1> [Kasutatud 01. 03. 2016].

probleem. Maksu- ja Tolliameti senise statistika järgi jääb lisandunud töötajate keskmine palk kogu tegevusala keskmisele alla⁶⁶. Näiteks oli ehituse tegevusala keskmine kuupalk 2015. aasta kümne kuu andmetel 939 eurot, ent Maksu- ja Tolliameti vaatluse käigus tuvastatud töötamise registris registreerimata ning pärast vaatlust tulu- ja sotsiaalmaksudeklaratsioonile lisandunud töötajate töötasu oli koguni umbes kaks korda väiksem: 479 eurot⁶⁷. Töötamise register aitab tõsta ka töötaja teadlikkust sõlmitud töösuhte ametlikkuse kohta, sest e-maksuametis on töövõtjale näha, kas ja millal on tööandja registreeringu teinud⁶⁸.

Maksu- ja Tolliameti kontrolliosakonna juhataja asetäitja Kaido Lemendiku sõnul peitub ümbrikupalkade vähendamise võti kõikide osapoolte koostöös ja huvis ebaausat konkurentsi vähendada⁶⁹. Asja üks pool on ebaaus konkurents maksmata jäetavate maksude näol, aga reeglina saavad enim kannatada töötajad, kes ümbrikupalga saamisega nõustuvad. Töötajatele tehtavate reaalsete väljamaksete tuvastamine on üha enam ka maksuhalduri fookuses. Kontrolli eesmärgil viivad ametnikud läbi töökoha vaatlusi, mille käigus proovitakse selgusele jõuda, kas ettevõttes töötab registreeritud arv töötajaid või on keegi ka registrisse kandmata, läbi mille püütakse maksukohustust eirata. 2015. aastal viidi läbi 674 sellist kontrolli, millest lõpetati tulemusega 424 ja määrati juurde makse või tehti deklaratsioonide parandusi 2,7 miljoni euro ulatuses.⁷⁰

Maksu- ja Tolliamet on maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks kasutanud ka märgukirjade saatmist, milles informeeriti kahtluse alla jäänud töötajatele tehtud väljamaksete madalast konkurentsivõimest võrreldes piirkonna- ja tegevusala keskmistega, mis võib viidata töötajatele mitteametlike väljamaksete tegemisele.

Lemendik on kirjeldanud ka skeemi, kus töötajad asuvad tööle ettevõttesse A. Tööandja registreerib nad aga hoopis ettevõttesse B, mille olemasolust töötajatel aimugi ei ole. Paberil näitavad ettevõtted, et B rendib tööjõudu A-le, tööjõumaksud

---

⁶⁶ Töötamise register pole lahendanud osalise ümbrikupalgaprobleemi. - Pealinn, 2015. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.pealinn.ee/koik-uudised/tootamise-register-pole-lahendanud-osalise-umbrikupalga-probleemi-n158222> [Kasutatud 01. 03. 2016].

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

B deklareerib, kuid jätab koos käibemaksuga tasumata. Lisaks arvestab A sisendkäibemaksu tööjõurendi arvelt maha. Puhverettevõttena tegutsev B pakub sellist teenust sealjuures kümnetele näiliselt korrektsetele ettevõtetele. Kontrollide tulemusel on aga nii töötajad kui ka kogu maksukohustus tõstetud ettevõttesse A ning on keelatud sisendkäibemaksu mahaarvamine tööjõurendi arvelt.⁷¹

Tihti peale viidatakse kaupade liikumisele liikmesriikide vahel, rõhutades piiride kadumist ja tollikontrolli puudumist, mistõttu kaubad liiguvad liikmesriikide vahel kontrollimatult. Tegelikult on aga piiride kadumine oluliselt lihtsustanud kaupade liikumist, kuid samal ajal kaasneb sellega aruandlus ning kõiki tehinguid on võimalik kahepoolset kontrollida. Pigem on tegemist järelevalve probleemiga ning seda on võimalik lahendada aruandlusprotsessi kaasajastades – näiteks kehtestades reaalsajas kaupade jälgimise ja deklareerimise süsteeme. Loomulikult ei ole need vahendid võrreldavad riigipiiridel toimuva tollikontrolliga, kuid tõhusal toimimisel ei tohiks tekkida tõsiseid probleeme. Seetõttu on nii nullmäära kuritarvituste kui ka teiste piiriüleste probleemide puhul oluline üle vaadata administratiivsed vahendid ja infovahetus, mis peaksid asendama piisavalt piirikontrolli, mille kaudu varasemalt liikmesriigid omasid tehingutest ja kaupade liikumisest ülevaadet.⁷²

Maksudest kõrvalehoidumise ja maksude vältimise näol ei ole tegemist ainult arenevate riikide probleemiga, vaid maksudest kõrvalehoidumise mõjutab ka arenenud riike. Viimaste aastate jooksul on tehtud olulisi edusamme efektiivse informatsiooni kogumise ja vahendamise osas. Erinevad organisatsioonid ja riigid on aru saanud maksudest kõrvalehoidumise rahvusvahelisest tähendusest ja kasutusele on võetud rohkem efektiivsemaid meetodeid. Nimelt on kasutusel läbi aastakümnete väljatöötatud standardid, mida kohaldatakse enamikele informatsiooni kogumise ja vahendamise kokkulepetele ja lepingutele. Standardeid

---

⁷¹ Sajad ettevõtted jäid mullu ümbrikupalga maksimisega vahele. - Äripäev, 2015. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.aripaev.ee/uudised/2015/05/25/sajad-ettevotted-jaidumbrikupalga-maksmisega-vahele> [Kasutatud 01. 03. 2016].

⁷² Lind, K., Käibemaksupettused ja nende tõkestamine. Tartu 2012.

uuendatakse pidevalt ja nende alusel ka maksulepinguid, mis reguleerivad teabevahetust.⁷³

2015. aasta 1. jaanuarist täpsustati maksukorralduse seaduses §-i 153¹, millega reguleeritakse maksukohustuse varjamist ja tagastusnõude alusetut suurendamist. Uue sõnastuse kohaselt on endiselt karistatav maksuhaldurile andmete esitamata jätmine või valeandmete esitamine eesmärgiga vähendada maksu- või kinnipidamiskohustust või suurendada tagastusnõuet. Lisaks kaotati 2014. aasta detsembri lõpuni kehtinud maksukelmuse regulatsioon.⁷⁴

Riigikohtu halduskolleegiumi 2014. aasta 5. juuni otsuses nr 3-3-1-33-14 leidis halduskolleegium, et maksuhaldur ei pea maksuotsuse tegemiseks tuvastama maksupettuse toimepanemist ja maksukohustuslase osalemist selles, vaid maksuõigussuhtes piisab madalamast tõendamise standardist ehk maksuhaldur peab tõendama põhjendatud kahtluse olemasolu. Kui maksuhaldur on maksuotsuses asjaolude ja tõendite kogumile tuginedes mõistlikult ja eluliselt usutavalt põhjendanud kahtlust maksukohustuslase osalemisest maksupettuses, viidates seejuures maksukohustuse tekkimise õiguslikele alustele, läheb tõendamiskoormus üle maksukohustuslasele.⁷⁵

Maksu- ja Tolliameti eesmärk on hoida maksukuulekust ning tagada aus konkurentsikeskkond ja seda eelkõige tõhusate maksudest kõrvalehoidumise tõkestamise meetmete kaudu. Viimase paari aasta jooksul on selliste tingimuste loomiseks kasutusele võetud näiteks maksualane nõustamine, 1000- euroste arvete deklareerimise kohustus, arvevabrikute tegevuse oluline piiramine, töötamise registri loomine ning kasutuselevõtt.

---

⁷³ Silm, V., Rahvusvaheline maksualane teabevahetus kui maksudest kõrvalehoidumise vastane meede. Tartu 2015.

⁷⁴ Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus, jõustunud 01.01.2015, RT I, 12.07.2014, 1.

⁷⁵ Riigikohtu halduskolleegiumi kohtuotsus 3-3-1-33-14. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/3-3-1-33-14> [Kasutatud 22.02.2016].

2.2. Maksudest kõrvalehoidumise tõkestamine

Kui enamik ettevõtjaid maksavad makse juba tekkinud maksukohustuselt ausalt, siis need, kes ei maksa, leiavad taas uue võimaluse, kuidas maksude maksmisest hoiduda ja seda organiseeritult Maksu- ja Tolliameti eest varjata. Kui kõik ettevõtjad oleks motiveeritud makse maksma, oleks konkurentsikeskkond palju ausam ja läbipaistvam. Üheks heaks võimaluseks võiks pidada kogunud raamatupidajate ja ettevõtjate ning maksuhalduri vahelist koostööd.

Leidmaks võimalusi maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks, viidi läbi ja lisati uuringusse intervjuud küsitletavate ja uuringu koostaja vaheliste vestluste vormis. Intervjuud viidi läbi kahe raamatupidajaga, kes valiti tööstaaži ja erinevate ettevõtlusvaldkondade põhjal, et saada võimalikult mitmekülgsed vastused. Enne intervjuude läbiviimist korraldati ka pilootintervjuu, mis läks problemaatiliselt, sest küsimusi koostades oli eeldatud vastajatelt liiga detailseid vastuseid raamatupidajate töös ette juhtuvate maksudest kõrvalehoidumise skeemidest. Lähtuvalt pilootintervjuu vastajate tagasisidest muudeti intervjuu küsimused üldisemaks ja anonüümseks. Liiga täpset infot petuskeeme kirjeldavad küsimused muudeti vastajasõbralikumaks ja vormistati selliselt, et ettevõtte anonüümsus oleks tagatud. Anonüümsuse abil püüti tõsta intervjuueeritavate motivatsiooni vastata esitatud küsimustele võimalikult ausalt.

Intervjuud viidi läbi 2016. aasta veebruaris kasutades poolstruktureeritud intervjuud, mis võimaldas saada detailsemat informatsiooni. Intervjuudega otsiti vastuseid järgmistele küsimustele:

1. Kuidas tõlgendate enda jaoks mõiste maksukuulekus?
2. Kuidas on Teie hinnangul viimaste aastate jooksul ettevõtete maksekäitumine muutunud ning mis võivad olla maksekäitumise muutumise peamised põhjused?
3. Kas võib väita, et maksuhalduri kontrolli tõhustamine on maksukuulekust mõjutanud? Kui jah, siis kuidas?

4. Millised on Teie praktikas kõige sagedasemad maksudest kõrvalehoidumise viisid?
5. Millised on Teie konkreetsed ettepanekud maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks?

Intervjuude tulemuste analüüsis esitatakse raamatupidajate seisukohad saadud vastuste ühisosana ning võrreldakse seda töös käsitletud teoreetiliste seisukohtadega, mille järel antakse hinnang maksudest kõrvalehoidumise tõkestamise võimalusteks.

Maksukuulekuse mõistet tõlgendasid raamatupidajad lühidalt ja lihtsalt kui maksumaksja poolset seadustest kinnipidamist ja maksuseaduste järgimist.

Ettevõtete maksekäitumise muutuste kohta viimaste aastate jooksul jagasid intervjuueeritavad arvamust, et olukord on läinud paremaks. Positiivseid tulemusi maksudest kõrvalehoidumise tõkestamisel seostati viimasel ajal toimunud muudatustega maksuseadustes, mis on muutnud maksudest kõrvalehoidumise ebamugavamaks ja avastamise lihtsamaks. Mõlemal juhul toodi välja nii töötamise registri loomine kui ka arvete deklareerimise kohustuse tekkimine. Oluliseks parenduseks peeti ka ettevõtete poolt tasutud maksusummade avalikustamist Maksu- ja Tolliameti kodulehel. Igal huvilisel ning konkurendil on võimalus esitatud andmete põhjal anda ettevõtte maksekäitumisele oma hinnang.

Maksuhalduri käitumise mõju maksumaksja maksukuulekusele hindasid intervjuueeritavad erinevalt. Ühelt poolt oldi seisukohal, et rangem kontroll avaldab maksumaksjatele positiivset mõju, teiselt poolt aga kaheldi rangema kontrolli tulemuslikkuses. Viimase puhul rõhutati, et mida parem majanduslik olukord, seda korrektsem on tavapäraselt ka maksekäitumine. Maksupoliitika väljatöötamisel, arendamisel ning maksudest kõrvalehoidumise vähendamisel on oluline mõista maksumaksjate seisukohti maksude tasumise aspektist lähtudes, teadvustades nii

erialakirjanduses kui ka ühiskonnas laiemalt maksumoraali kui isiku individuaalse maksude maksmise valmisoleku tähtsust⁷⁶.

Enimlevinud maksudest kõrvalehoidumise viisidena töid raamatupidajad välja käibemaksupettused. Ehitusvaldkonnas on suur maksupettuste risk seotud eraisikutele osutatavate ehitusteenustega. Väga paljudel juhtudel arveldatakse kliendiga sularahas ning ei deklareerita tekkivat käivet. Sel teel saadud „mustast“ rahast makstakse ehitajatele ümbrikupalka, mis annab võimaluse teha klientidele odavamaid pakkumisi, millega aga ausalt makse maksvad ettevõtjad konkureerida ei suuda. Tähtsusetult teise probleemvaldkonnana märgitigi töjõumaksud, tõstes esile ümbrikupalkade maksmise. Selliste kõrvalehoidumise viiside puhul on tegemist tahtlike tegevustega, kus riigile ei jää laekumata vaid maksutulu, vaid esitatakse ka ebakorrektsed tagastusnõudeid. Nimetatamata ei jäänud ka käibe varjamine, käibemaksukohustuslase staatusest kõrvale hoidumine, käibemaksu ettekavatsetud maksmata jätmine ja käibemaksu tagasi küsimine näilikke kulusid tekitades. Viimast selliselt, et tuttavatelt kulutšekke ja ettevõtlusega mitteseotud arveid saades vähendatakse juba tekkinud käibemaksu tasumise kohustust või küsitakse nende abil käibemaks sootuks tagasi. Intervjuus osalenud raamatupidajad tõdesid ka oma praktikas esinevat olukorda, kus aasta lõpus tuuakse ettevõtja poolt kotiga tšekke ja arveid ning antakse ette ka tulemus, milleni tuleb raamatupidajal jõuda.

Maksudest kõrvalehoidumise skeemid mitte ainult ei vähenda riigi maksulaekumisi, vaid seavad ausalt oma kohustusi täitvad ettevõtted ebavõrdsetesse konkurentsitingimustesse. Raamatupidajad olid seisukohal, et vajalik on tegeleda rohkem vabatahtliku maksukuulekuse tõstmisega. Uuringu tulemuste ja intervjuueeritavate soovitude põhjal tehti maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks järgmised ettepanekud:

1. Pöörata enam tähelepanu riigile kõige suuremat kahju tekitavatele käibemaksupettustele, mis eeldab ressursi suunamist käibemaksupettuste

---

⁷⁶ Lillemets, K., Maksumoraal maksukuulekuse mõjutajana. - Riigikogu Toimetised 2007/16. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=10458&op=archive2> [Kasutatud 20.11.2015].

avastamisele ja tõkestamisele. Samuti on vajalik juba olemasolev, kuid samas ka arendamist vajav Maksu- ja Tolliameti teavitustöö maksumaksjate nõustamiseks.

2. Läheneda maksumaksjatele paindlikult. Põhjalikuma kontrolli rakendamine oleks põhjendatud vaid juhul kui esialgse kontrolli käigus ilmnevad asjaolud viitavad tahtlikule maksudest kõrvalehoidumisele. Põhjendamatu täiendav kontroll tekitab ettevõtjas trotsi, sest tuntakse end nõ „süüdlase“ või „kahtlusalusena“ ka süü puudumisel. Rangemad sanktsioonid olgu rakendatud tahtlike kõrvalehoidumiste korral.
3. Maksuhaldurite ja teenistujate omavaheline tihedam teabevahetus.
4. Raamatupidamisteenust kinnisvaraettevõttele pakkuva raamatupidaja hinnangul peaks maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks laiendama ka pöördmaksustamist, mille korral arvestab käibemaksu kauba või teenuse ostja. Praegu kehtib siseriiklik pöördmaksustamine kinnisvaratehingutele, vanametalli ja kullamaterjali käivetele, kuid teiste riikide praktikas kasutatakse seda ka ehitussektoris, puidu, põllumajandussaaduste, elektroonikaseadmete puhul⁷⁷. Euroopa Liidu tasandil leitakse, et kuigi pöördmaksustamine on piiratud vaid teatud kauba või teenuse gruppidega, on see siiski olnud kõige efektiivsem meede käibemaksupettuste tõkestamiseks. Hetkel on võimalik vaid üksikjuhtudel nõuda, et kauba ostja tasuks käibemaksu mitte müüjale, vaid Maksu- ja Tolliametile, müüja ettemaksukontole. Seda on väga edukalt viimasel ajal praktiseeritud kasutatud autode müügil.

Tihti on väiksema maksukoormuse valimine küll juriidiliselt korrektne, kuid sellegi poolest võib see riigile kahjulikult mõjuda. Riik peab välja töötama uut maksupoliitikat, keskendudes seaduslike ja ebaseaduslike maksukoormuse valiku probleemidele. Maksudest kõrvalehoidumisega on vaja võidelda liikmesriigi ja rahvusvahelisel tasandil, et tagada tulude laekumine riigieelarvesse ning kodanike usk maksusüsteemi õiglusesse ja tõhususse. Ettevõtlusorganisatsioonid ja kogunud

---

⁷⁷ Kiiruskaameraga ei saa maksupettuste vastu. - Raamatupidamisuudised. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.rmp.ee/uudised/eelnoud/kiiruskaameraga-ei-saa-maksupettuste-vastu-2013-12-10?Print=1&popUp=1> [Kasutatud 09. 03.2016].

raamatupidajad oleks igati valmis toetama mõistlikke ettepanekuid, mis ka tegelikult aitaksid maksudest kõrvalehoidumist vähendada ja ausat konkurentsi turul parandada. Riik peaks otsima rohkem alternatiivseid mooduseid, kuidas maksude maksmisest kõrvalehoidumist ebasoodsamaks muuta.

KOKKUVÕTE

Maksudest kõrvalehoidumise puhul on tegemist igapäevaselt aktuaalse ja uueneva teemaga, mis on kujunenud üldlevinud probleemiks kogu maailmas. Ühelt poolt soovivad maksumaksjad hakkama saada võimalikult väikese maksukoormusega, mille tulemusel laekub riigieelarvesse planeeritud väiksem maksutulu ning mis omakorda piirab riigi poolt osutatavate avalike kaupade ja teenuste osutamist. Teiselt poolt riik, kelle huvides on leida võimalusi maksudest kõrvalehoidumise vähendamiseks ja maksukuulekuse tõstmiseks, et tagada riigi tulude laekumine prognoositud suuruses. Maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks kasutusel olevaid meetmeid on igas pektuse valdkonnas mitmeid, kuid arenevas ühiskonnas on nende tõhusus küsitav.

Lõputöö aktuaalsus seisnes selles, et vaatamata asjaolule, et Maksu- ja Tolliamet on seadnud maksudest kõrvalehoidumise tõkestamise oma tegevuse oluliseks eesmärgiks ning kasutusele on võetud erinevaid meetmeid maksudest kõrvale hoidumise tõkestamiseks, on maksumaksjad tänapäeva arenevas ühiskonnas leidlikud avastamiseks uusi võimalusi maksukoormuse vähendamiseks. Lõputöö uudsus seisnes selles, et teadaolevalt ei ole maksudest kõrvale hoidumise tõkestamise võimalusi selliselt maksukuuleka ja mitte- maksukuuleka maksukäitumise teooriaga seotult varasemalt Sisekaitseakadeemia uurimistöodes käsitletud. Teema valiku põhjuseks oli eelkõige maksukäitumise kui valdkonna pidev areng ja kui autori isiklik huvi antud teema vastu. Lõputöö uurimisprobleemiks oli kontrollorganite piiratud ressursid ja teadlikkus maksudest kõrvalehoidumise võimalikult kiireks avastamiseks ja tõkestamiseks.

Töö eesmärgiks oli analüüsida maksudest kõrvalehoidumise tõkestamise võimalusi. Eesmärk saavutati lahendades neli uurimisülesannet.

Esimeseks ülesandeks oli anda ülevaade maksukuuleka ja mitte- maksukuuleka käitumise olemusest. Ülevaatest selgus, et maksukuulekus on maksumaksja vabatahtlik valmisolek maksude tasumiseks. Maksumaksja on maksukuulekas, kui täidab korrektselt kõiki maksumaksja põhikohustusi, milleks on ettevõtluse

registreerimine, deklaratsioonide tähtaegne esitamine, korrektse informatsiooni esitamine ja maksude tähtaegne tasumine. Maksukuulekas ei ole see isik, kes jätab täitmata vähemalt ühe nimetatud põhikohustustest. Halb maksukuulekus viitab maksudest kõrvale hoidumisele ehk olukorrale, kus maksumaksja maksukäitumine ei vasta maksuseadustes ette nähtud reeglitele. Tihti on maksumaksja üheks kõige tähtsamaks eesmärgiks maksude vähendamine. Võib öelda, et maksueelise saamine on kui omaette äriiline eesmärk. Nii mitteaktsepteeritav maksude vältimine kui ka maksudest kõrvalehoidumine on teadlikud tegevused, mille eesmärgiks on maksukoormuse vähendamine ning maksueelise saamine.

Teiseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade maksudest kõrvalehoidumise viisidest. Ülevaatest selgus, et üldiselt püüavad maksukohustuslased korraldada oma maksukäitumise endale soodsaimal viisil, mis on legaalne seni, kuni tegemist ei ole fiktiivse skeemiga. Maksudest kõrvalehoidumine on laiaulatuslik probleem ja enim manipuleeritakse just käibemaksuga, varjates käivet, hoidudes kõrvale käibemaksukohustuslase staatusest, jättes ettekavatsetult käibemaks maksmata, maksuvaba käivet ja alandatud maksumäära kuritarvitades, küsides suures ulatuses käibemaksu tagasi näilikke kulusid tekitades, ettevõtlusega mitteseotud või maksuvaba käibega seotud kuludelt sisendkäibemaksu maha arvates või 0% maksumäära kuritarvitades. Vähemoluliseks ei saa pidada ka tulu- ja sotsiaalmaksukohustuse tekkimisega seotud kõrvalehoidumisi ning muid petuskeeme nagu näiteks kauba ebaseaduslik riiki toimetamine, ulatuslikud aktsiisipettused kütuseäris, aktsiisikaupade ebaseaduslik edasimüügiks üle piiri toomine eraisikute poolt ning kolmandast riigist imporditud kauba deklareerimine vale kaubakoodi all, et tasuda võimalikult madalat tollimaksu määra.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli analüüsida maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks kasutusel olevaid meetmeid. Kui enamik ettevõtjaid maksavad makse juba tekkinud maksukohustuselt ausalt, siis need, kes ei maksa, leiavad taas uue võimaluse, kuidas oma maksukoormust vähendada ja seda tegevust organiseeritult Maksu- ja Tolliameti eest varjata. Maksu- ja Tolliameti eesmärk on hoida maksukuulekust ning tagada aus konkurentsikeskkond ja seda eelkõige tõhusate maksudest kõrvalehoidumise tõkestamise meetmete kaudu. Viimase paari

aasta jooksul on selliste tingimuste loomiseks kasutusele võetud näiteks maksualane nõustamine, 1000 euro suuruste arvete deklareerimise kohustus, arvevabrikute tegevuse oluline piiramine, töötamise registri loomine ning kasutuselevõtt.

Neljandaks uurimisülesandeks oli teha ettepanekud maksudest kõrvale hoidmise tõkestamiseks. Ettevõtlusorganisatsioonid ja kogunud raamatupidajad on valmis toetama ettepanekuid, mis aitaksid maksudest kõrvalehoidumist vähendada ja ausat konkurentsi turul parandada. Riik peab leidma rohkem alternatiivseid mooduseid, kuidas maksudest hoidumist ebasoodsamaks muuta. Intervjuudes nimetasid raamatupidajad neli järgmist ettepanekut maksudest kõrvale hoidumise tõkestamiseks: pöörata enim tähelepanu riigile kõige suuremat kahju tekitavatele käibemaksupettustele, paindlik kontroll maksuhaldurite poolt, maksuhaldurite omavaheline tihe andmevahetus ning pöördmaksustamise laiendamine. Nimetatud otsused suurendaksid maksimaalselt kogu ühiskonna heaolu ning mõnede mittejätkusuutlike väikeettevõtjate pankrot ja konkurentsitus on otsusega kaasnev paratamatus.

Teema edasisel uurimisel on üheks võimaluseks keskenduda eelkõige käibemaksule, et töötada välja meetmed maksudest kõrvalehoidumise tõkestamiseks.

SUMMARY

Tax evasion is a partner on a daily basis and a revolving topic that has evolved into a common problem throughout the world.

The title of the diploma thesis is „Opportunities to Prevent Tax Evasion“. The thesis has been prepared in Estonian and consists of 41 pages. 41 cited sources have been used in the thesis. The thesis is actual, because despite the fact that the Tax and Customs Board has set the combating of tax evasion as an important goal of their activity and various measures are used, the tax evaders in today's evolving society are resourceful and, therefore, a part of the tax revenue remains uncollected for the state.

The problems of the thesis are the limited resources of the control bodies for detecting and preventing the tax evasion as quickly as possible. The issues to give more attention are known, but not that, which measures would be more effective in constantly growing "world of schemes" and what would give long-term results.

The aim of the thesis is to analyze the different options for combating the tax evasion. Four research tasks are set for achieving the aim of the thesis:

1. To provide an overview of the nature of the behavior of the law-abiding tax payer and non-law-abiding tax payer.
2. To provide an overview of the methods of tax evasion.
3. To analyze the existing measures for combating the tax evasion.
4. To make proposals for combating the tax evasion.

The state must seek more alternative ways to make the tax evasion more unfavourable. In the further investigation of combating the tax evasion one of the ways is to particularly focus on the value added tax, in order to develop specific measures for combating the tax evasion.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Buldas, V., Erinevate maksupettuse skeemide tajumine elanikkonna gruppide poolt.

Ehitusuudiste portaal. Maksupettuste tõttu muudetakse metalltoodete maksustamist. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.ehitusuudised.ee/uudised/2016/04/07/metalltoodete-maksustamise-kord-laheb-muutmisele>, 07.04.2016.

Ehitusuudiste portaal. Maksupettuste tõttu muudetakse metalltoodete maksustamist. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.ehitusuudised.ee/uudised/2016/04/07/metalltoodete-maksustamise-kord-laheb-muutmisele>, 07.04.2016.

Euroopa Komisjon, 2013. Võitlus maksupettuste ja maksudest kõrvalehoidumisega. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/tax_et.pdf, 03.01.2016.

Karistusseadustik, jõustunud 01.01.2016, RT I 2001, 61, 364... RT I, 17.12.2015, 9.

Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus, jõustunud 01.01.2015, RT I, 12.07.2014, 1.

Maksumaksja portaal, Kask, G., Maksudest kõrvalehoidumise piiritlemis- ja hindamiskriteeriumid Eesti ja Euroopa maksuõiguse näitel. - Arvutivõrgus kättesaadav <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1223>, 03.01.2016.

Kirchler, E., *The Economic Psychology of Tax Behaviour*. Cambridge University Press (2009).

Kohtu otsus 17.12.2015. Arvutivõrgus kättesaadav: http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30ddb49f05c053d4f0291dfcc515e4c2477.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuSah50?doclang=ET&text=&pageIndex=0&part=1&mode=DOC&docid=173127&occ=first&dir=&cid=1374624, 01.02.2016.

Käibemaksuseadus, jõustunud 01.01.2016, RT I 2003, 82, 554... RT I, 31.12.2015, 12.

Lehis, L., „Maksuõigus“, 2012, Tallinn.

Lehis, L., 2013. Eesti maksuseaduste kommentaarid. Tartu: Casus Tax Services OÜ

Maksumaksja portaal, Lehiste, J., Maksudest kõrvalehoidmise olulisemad põhjused ja probleemid. - Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1557>,
30.11.2015.

Lillemets, K., Maksumoraal maksukuulekuse mõjutajana. - Riigikogu

Toimetised, 2007/16. Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=10458&op=archive2>, 20.11.2015.

Lillemets, K., „*Tax Morale, Influencing Factors, Evaluation Opportunities and Problems: The Case of Estonia*“. Discussions on Estonian Economic Policy(2010), pp. 233- 252.

Lillemets, K., Maksumoraal maksukäitumise kujundajana ja selle peamised

isikupõhised mõjutegurid. - Riigikogu Toimetised, 2009/20. Arvutivõrgus

kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=14002&op=archive2>,
20.11.2015.

Lind, K., Käibemaksupettused ja nende tõkestamine. Tartu 2012.

Maksu- ja Tolliameti koduleht. MTA: pakume alustavatele ettevõtetele

maksualast abi. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.emta.ee/et/uudised/mta-pakume-alustavatele-ettevotjatele-maksualast-abi>, 12. 02. 2016.

Maksu- ja Tolliameti koduleht. Tehinguinfo esitamise mõju ületab esialgseid

ootusi. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.emta.ee/et/uudised/teinguinfo-esitamise-moju-uletab-esialgseid-ootusi>, 01. 03. 2016.

Maksudkorralduse seadus, jõustunud 10.02.2016, RT I 2002, 26, 150... RT I, 09.02.2016, 3.

Maksudkorralduse seaduse ja käibemaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 2014.

Maksumaksja portaal. Maksudest kõrvalehoidmise olulisemad põhjused ja probleemid. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1557>, 04.02.2016.

Ehitusuudiste portaal. Maksupettuste tõttu muudetakse metalltoodete maksustamist. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.ehitusuudised.ee/uudised/2016/04/07/metalltoodete-maksustamise-kord-laheb-muutmisele>, 07. 04.2016.

OECD, 2008. *Monitoring Taxpayers` Compliance: A Practical Guide Based on Revenue Body Experience*. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.oecd.org/dataoecd/51/13/40947920.pdf>, 01.02.2016.

OECD, 2009. *Managing and Improving Compliance: Recent Developments in Compliance Risk Treatments*. Arvutivõrgus kättesaadav: www.oecd.org/dataoecd/36/34/42490764.pdf, 20.11.2015.

Pealinna uudised. Töötamise register pole lahendanud osalise ümbrikupalgaprobleemi. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.pealinn.ee/koik-uudised/tootamise-register-pole-lahendanud-osalise-umbrikupalga-probleemin158222>, 01. 03. 2016.

Raamatupidamisuudiste portaal. Kiiruskaameraga ei saa maksupettuste vastu. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.rmp.ee/uudised/eelnoud/kiiruskaameraga-ei-saa-maksudpetuste-vastu-2013-12-10?Print=1&popUp=1>, 09. 03.2016.

Raamatupidamisuudiste portaal. Maksudkorralduse seaduse muudatused peaksid suurendama maksukuulekust. - Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.rmp.ee/uudised/eelnoud/maksudkorralduse-seaduse-muudatused->

peaksid-suurendama-maksukuulekust-2015-07-17?Print=1&popUp=1,
01.03.2016.

Raamatupidamisuudiste portaal. Vähem maksupettuseid, rohkem raha. -
Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.raamatupidaja.ee/
uudised/2015/07/28/vahem-maksupettuseid-rohkem-raha](http://www.raamatupidaja.ee/uudised/2015/07/28/vahem-maksupettuseid-rohkem-raha), 01. 03. 2016.

Randlane, K., Maksukuulekus ja selle tähendus sisejulgeoleku teoreetilises
käsitluses. - Sisekaitseakadeemia Toimetised 2011/10. Tallinn:
Sisekaitseakadeemia.

Randlane, K., *Tax Compliance as a System: Mapping the Field*. - International
Journal of Public Administration, 2015. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01900692.2015.1028636>,
13.05.2016.

Randlane, K., Maksumoraal maksukuulekuse mõjutajana. - Riigikogu Toimetised
2007/16.

Riigikohtu halduskolleegiumi kohtuotsus 3-3-1-33-14. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/3-3-1-33-14>.

Silm, V., Rahvusvaheline maksualane teabevahetus kui maksudest
kõrvalehoidumise vastane meede. Tartu 2015.

Šišina, J., Tulu maksustamisega seotud optimeerimisskeemid ning nendega
kaasnevad riskid Eestis töötasu dividendidega asendamise näitel. Tartu 2013.

Tulumaksuseadus, jõustunud 01.01.2016, RT I 1999, 101, 903... RT I, 17.12.2015,
23.

Maksumaksja portaal, Viin, I. Maksumentaliteedi uurimine — oluline samm
õiglasema maksupoliitika suunas. - Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1696>,
30.11.2015.

Viin, I., Põlvkondadevahelised maksumoraali ja maksudistsipliini erinevused eestlaste näitel. Tartu 2015.

Ärileht. Maksu- ja Tolliameti statistikast nähtub, et osalise ümbrikupalga maksmine on probleem. - Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://arileht.delfi.ee/news/uudised/umbrikupalga-registriga-valjajuurimine-edeneb-visalt?id=73093147>, 01.02.2016.

Äripäev. Sajad ettevõtted jäid mullu ümbrikupalga maksmisega vahele. -

Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.aripaev.ee/uudised/2015/05/25/sajad-ettevotted-jaid-umbrikupalga-maksmisega-vahele>, 01. 03. 2016.

Äripäev. Uus maksupettus kinnisvaraturul. - Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.aripaev.ee/uudised/2015/07/31/uus-maksupettus-kinnisvaraturul>, 04.04.2016.